

12.4.2024

Suomen Taiteilijaseura kiittää mahdollisuudesta esittää kulttuuripoliittisen selonteon työryhmälle näkökohtia tekijänoikeutta, digitaalisuutta ja tekoälyä koskeviin kysymyksiin.

1. Kolme tärkeintä asiaa tekijänoikeudessa 2040-luvulla

Tekijänoikeusjärjestelmän on ensinnäkin edelleen 2040-luvulla kannustettava luovaan työhön ja varmistettava, että tekijät saavat asianmukaisen ja oikeasuhtaisen korvauksen työstään.

Myös kansantalouden kannalta on tärkeää turvata luovan talouden ja taiteen tekijöiden sellainen toimintaympäristö, jossa pystyy kannattavasti toimimaan. Kulttuurialalla ja luovilla aloilla on sellaista työtä, jossa työpaikat eivät karkaa ulkomaille. Sen sijaan esimerkiksi alustat ja tekniset ratkaisut liikkuvat kansainvälisesti ja vapaasti, joten niitä on vaikeampi ankkuroida Suomeen.

Toiseksi tekijänoikeusjärjestelmää tulisi vahvistaa digitalisaation aikakaudella. Tekijänoikeusjärjestelmää on kehitettävä niin, että teosten ja sisältöjen ilmaisjakelu vähenisi. Teosten esittämisestä ja saattamisesta yleisön saataville tulisi saada merkittävää toimeentuloa.

Esimerkiksi kuvataidealan rakenteet pohjaavat perinteiseen ajatukseen siitä, että taiteilijan tulisi saada elantonsa pääasiassa teoksia myymällä. Kuvataidetta nautitaan kuitenkin ensisijaisesti sitä katsomalla ja kokemalla. Toisaalta tekijänoikeuskorvaukset muodostavat yhä suuremman osan taiteilijan tuloista, koska perinteisten teostyyppien rinnalle tulee uusia taidemuotoja eikä aina ole enää kyse uniikin teoksen myynnistä. Tästä syystä kuvataiteilijan toimeentulon perustan tulisi olla teosten käytössä (pay for use / pay to own), ja kuvataiteilijan tulisi saada pääosa toimeentulostaan teosten näyttämisestä ja näyttelytoiminnasta.

Lisäksi teosten verkkolevitykseen liittyvä tekijänoikeudellinen ansaintalogiikka vaatii kehittämistä ja vahvistamista. Kyse on tekijänoikeuksien toteuttamisesta lain edellyttämällä tavalla. Esimerkiksi museoiden taidekokoelmien esittelemiseksi verkossa tulisi luoda kestävä malli. Se tukisi myös kansalaisten osallisuutta ja digitalisaatiota koskevia kulttuuripoliittisia tavoitteita.

Kolmanneksi tekijänoikeusjärjestelmän tulisi lain tasolla tunnistaa kollektiivinen sopiminen asianmukaisen ja oikeasuhtainen korvauksen määrittämisen sekä neuvotteluasemien tasapainottamisen keinona.

Tällä hetkellä tekijänoikeuslaissa tunnistetaan sopimuslisenssijärjestelmä kollektiivisen sopimisen muotona. Kollektiivinen sopiminen ei kuitenkaan kaikissa asiayhteyksissä vielä toteudu, ja olemassaoleva kollektiivisopimisen järjestelmä ei toisaalta automaattisesti säily.

Tekijänoikeusjärjestelmä toimii vain, jos neuvottelevien osapuolten välillä on voimatasapaino. Jotta tekijöiden neuvotteluasema paranisi, tulisi tekijänoikeuslain kannustaa ja ohjata kollektiiviseen sopimiseen tapana määrittää asianmukainen ja oikeasuhtainen korvaus. Kollektiivisen sopimisen kautta tekijät voivat saada aina asianmukaisen ja oikeasuhtaisen korvauksen teostensa levityksestä ja samalla itse aidosti vaikuttaa tekijänoikeuksiensa toteutumiseen ja valvontaan sekä korvausten suuruuteen.

2. Digitaalisuus, tekoäly ja data ovat merkittäviä tekijöitä kulttuurissa ja luovan talouden kehityksessä; miten tekijänoikeutta tulisi kehittää vallitsevat reunaehdot (kv. konventiot, EU-direktiivit) huomioiden?

Tekoällyn moninainen käyttö varmasti lisääntyy. Tavalla tai toisella on varmistettava, että tekoällyn kehittämisessä hyödynnetyn tekijänoikeuden alaisen materiaalin käytöstä maksetaan niille tekijöille, jotka ovat materiaalin tehneet ja joiden materiaalilla tekoäly on koulutettu.

Tekijänoikeusjärjestelmän tulee jatkossakin kyetä reagoimaan ja sopeutumaan teknologian nopeaan kehitykseen ja digitaalisen ympäristön laajenemiseen.

3. Miten samaan aikaan tekijänoikeuksiin liittyvät erisuuntaiset intressit sovitetaan yhteen, tekijänoikeudet muodostavat luovan työn tekijöiden ansainnan perustan ja Suomen kulttuuri ja luova talous kasvaa ja kukoistaa?

Kollektiiviseen sopimiseen kannustaminen edistäisi yleisemminkin Suomen luovaa taloutta: tasapainoisilla neuvotteluilla on mahdollista löytää teosten käyttöön sellainen korvaustaso, joka on mielekäs kaikille – myös sisältöjen kuluttajille ja välittäjille. Yhdessä sovittujen vähimmäisehtojen avulla on mahdollista edistää reilua kilpailua.

Lisäksi vastakkainasettelua eri intressiryhmien välillä on mahdollista välttää selkeällä tekijänoikeuslainsäädännöllä.

Teemu Mäki
Suomen Taiteilijaseuran puheenjohtaja

Viivi Kuosa
Suomen Taiteilijaseuran juristi

Suomen Taiteilijaseura on kuvataiteen vaikuttaja- ja asiantuntijaorganisaatio, joka edustaa yli 3 000 kuvataiteilijaa.